

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

■ Φυλακή

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

- Εξάλειψη του υπερπληθυσμού στις φυλακές, μεταξύ άλλων, μέσω της αναθεώρησης της ποινικής νομοθεσίας και των πολιτικών που τη διέπουν καθώς και των πρακτικών επιβολής ποινών, με έμφαση στην εφαρμογή του πλήρους φάσματος των μη στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων και μέτρων.
- Λήψη μέτρων για τη βελτίωση της καθημερινής διαβίωσης όλων των κρατούμενων, αφενός διασφαλίζοντας ότι η κατάσταση των κτιρίων και των συνθηκών υγιεινής στις φυλακές διατηρούνται σε αξιοπρεπή επίπεδα και, αφετέρου, επεκτείνοντας το φάσμα των ουσιαστικών δραστηριοτήτων που προσφέρονται.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΦΥΛΑΚΩΝ – Λήψη προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπιση των σοβαρών ελλείψεων σε προσωπικό, ειδικά στις Ανδρικές Φυλακές Κορυδαλλού 1 και στις Φυλακές Χανίων, σε συνδυασμό με ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για την παροχή αρχικής και συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και υποστήριξης σε όλο το προσωπικό.

ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ – Εφαρμογή μιας αποτελεσματικής εθνικής στρατηγικής για την πρόληψη της βίας και του εκφοβισμού μεταξύ των κρατούμενων, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει την ανάκτηση του ελέγχου στις πτέρυγες των φυλακών από το προσωπικό, τον διαχωρισμό των ισχυρότερων ομάδων κρατούμενων και τη σημαντική αύξηση του προσωπικού.

ΕΙΔΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ – Παροχή της απαραίτητης υποστήριξης σε άπορους κρατούμενους και άλλες κατηγορίες κρατούμενων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, όπως οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες και οι ηλικιωμένοι κρατούμενοι, για να διασφαλιστεί η ικανοποίηση των συγκεκριμένων αναγκών τους.

ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ – Αντιμετώπιση των δομικών ανεπαρκειών στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών ψυχικής υγείας, ιδίως όσον αφορά τις σοβαρές ελλείψεις σε υγειονομικό προσωπικό και την απουσία ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης της υγειονομικής περίθαλψης.

■ Αστυνομία

ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΛΗΨΗ) – Ανάλυση αποτελεσματικής δράσης για την καλλιέργεια μιας επαγγελματικής αστυνομικής κουλτούρας, μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης, και την προώθηση της εφαρμογής τεχνικών διερευνητικής συνέντευξης, τη συστηματική ηλεκτρονική καταγραφή όλων των αστυνομικών συνεντεύξεων και ανακρίσεων καθώς και τη μεγαλύτερη λογοδοσία της αστυνομίας.

Η CPT ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα επικύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ECPT) το 1991 και η πρώτη επίσκεψη της Επιτροπής έλαβε χώρα το 1993.

Από την επικύρωση και μετά, η CPT έχει πραγματοποιήσει 21 επισκέψεις στην Ελλάδα – 8 περιοδικές και 13 ad hoc – οι οποίες περιλαμβάνουν 178 επισκέψεις σε αστυνομικές εγκαταστάσεις, 81 σε φυλακές, 17 σε ψυχιατρικά ιδρύματα, 5 σε λιμενικές αρχές, 2 σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις κράτησης και 123 σε συνοριακές και μεταναστευτικές εγκαταστάσεις κράτησης.

Όλες οι εκθέσεις των επισκέψεων έχουν δημοσιευτεί. Η Ελλάδα δεν αποδέχθηκε την αυτόματη δημοσίευση των εκθέσεων για τις επισκέψεις.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Κατά τη διάρκεια της περιοδικής επίσκεψής της στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2025, η CPT εξέτασε τη μεταχείριση και τις συνθήκες κράτησης των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους στις ελληνικές φυλακές και όσο κρατούνται από την Ελληνική Αστυνομία. Η αντιπροσωπεία επισκέφθηκε εννέα σωφρονιστικά ιδρύματα, μεταξύ των οποίων και τις δύο γυναικείες φυλακές, καθώς και αρκετές αστυνομικές εγκαταστάσεις σε διάφορες περιοχές. Η επίσκεψη αποσκοπούσε στην αξιολόγηση της προόδου που έχει σημειωθεί αναφορικά με τις συστάσεις που έγιναν μετά τις προηγούμενες επισκέψεις της CPT το 2019 και το 2021.

Το επίπεδο συνεργασίας για τη διευκόλυνση της επίσκεψης ήταν σε γενικές γραμμές εξαιρετικό. Ωστόσο, η CPT διαπίστωσε ότι τα μακροχρόνια συστημικά και διαρθρωτικά προβλήματα, τα οποία είχαν ήδη επισημανθεί στη δημόσια δήλωση της Επιτροπής για την Ελλάδα το 2011 καθώς και στις πέντε επόμενες εκθέσεις επίσκεψης που εστίασαν σε ζητήματα που αφορούσαν τις φυλακές, εξακολουθούν να υπονομεύουν την αποτελεσματική λειτουργία του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος. Τα ευρήματα της επίσκεψης του 2025 επιβεβαιώνουν για ακόμα μία φορά ότι τα χρόνια προβλήματα του υπερπληθυσμού και των σοβαρών ελλείψεων σε προσωπικό εξακολουθούν να υφίστανται και να επιτείνονται από άλλες ανεπάρκειες στις φυλακές όπου πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις. Ενώ αναγνωρίζεται ότι στο πλαίσιο του τρίτου Στρατηγικού Σχεδίου 2024-2026 για το σωφρονιστικό σύστημα έγιναν ορισμένα βήματα, τα μέτρα που ελήφθησαν φαίνονται σε μεγάλο βαθμό αποσπασματικά και δεν επιδεικνύουν πρωτοβουλία. Η μεταρρύθμιση και η ανάκαμψη του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος απαιτούν μια πολύ πιο στρατηγική προσέγγιση με αποφασιστική δράση και σημαντικές επενδύσεις που θα περιλαμβάνει την αναθεώρηση της ποινικής νομοθεσίας και των πολιτικών που τη διέπουν καθώς και των πρακτικών επιβολής ποινών.

Υπό το πρίσμα της εν εξελίξει διαδικασίας δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας – η οποία παραμένει ανοικτή – και δεδομένου ότι ο αριθμός των κρατούμενων στην Ελλάδα που εξακολουθούν να κρατούνται σε συνθήκες που συνιστούν προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας είναι υπερβολικά μεγάλος, η CPT πραγματοποίησε συνομιλίες με υψηλόβαθμους αξιωματούχους στο Γραφείο του Πρωθυπουργού στις 19 Ιουνίου 2025, πριν την έγκριση την παρούσας έκθεσης. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, οι ελληνικές αρχές αναγνώρισαν τα μακροχρόνια δομικά προβλήματα που πλήττουν το σωφρονιστικό σύστημα, όπως τα έχει εντοπίσει και αναγνωρίσει η CPT. Επίσης, οι ελληνικές αρχές κάνοντας αναφορά στον κεντρικό ρόλο της Επιτροπής στη μεταρρυθμιστική διαδικασία παρουσίασαν ένα πλήρως κοστολογημένο, πολυθεματικό, πενταετές πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για την ανάκαμψη του σωφρονιστικού συστήματος υπό τον συντονισμό και την εποπτεία του Γραφείου του Πρωθυπουργού. Αυτό το νέο Σχέδιο Δράσης θα διαρκέσει από το 2025 έως το 2030. Κατά την άποψη της CPT, αυτό το νέο σχέδιο αποτελεί ένα σημαντικό και ελπιδοφόρο βήμα προόδου τόσο στη συνεργασία όσο και στον στρατηγικό σχεδιασμό για την αντιμετώπιση της χρόνιας κρίσης στις φυλακές. Η αποτελεσματική εφαρμογή του σχεδίου, παράλληλα με έκτακτα μέτρα για τη βελτίωση της καθημερινής διαβίωσης στις φυλακές, πρέπει να αποτελέσει μακροπρόθεσμη εθνική προτεραιότητα και αντικείμενο σθεναρής επιδίωξης.

Σωφρονιστικά ιδρύματα

Τον Ιανουάριο του 2025, η Ελλάδα είχε 11.527 κρατούμενους σε εγκαταστάσεις χωρητικότητας 10.763 θέσεων. Σε 24 από τις 35 φυλακές υπήρχε υπερπληθυσμός και 16 λειτουργούσαν με πληρότητα 130% και άνω. Μέχρι τον Ιούλιο του 2025, ο πληθυσμός των φυλακών ανήλθε σε 12.449 και επρόκειτο να αυξηθεί περαιτέρω. Ο υπερπληθυσμός αποτελεί σταθερό χαρακτηριστικό του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος εδώ και πολλά χρόνια και απαιτεί μια συνεκτική στρατηγική για τη μείωση των ποσοστών πληρότητας που θα καλύπτει τόσο τα άτομα που μπαίνουν στη φυλακή όσο και τα άτομα που απολύονται, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η φυλάκιση αποτελεί όντως ένα μέτρο έσχατης ανάγκης. Θα πρέπει να γίνεται πιο εκτεταμένη χρήση μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων πριν από την απόδοση ποινής (συμπεριλαμβανομένων λύσεων εναλλακτικών της προφυλάκισης), καθώς και λύσεων εναλλακτικών της φυλάκισης στα στάδια κατά και μετά την απόδοση ποινής (συμπεριλαμβανομένων των ποινών με

αναστολή και της υφ' όρον απόλυσης). Θα πρέπει επίσης να αναθεωρηθεί η πολιτική των πολύ μεγάλων ποινών και ο αντίκτυπος που έχουν στον υπερπληθυσμό των φυλακών. Οι δικαστές και οι εισαγγελείς θα πρέπει να λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με την εφαρμογή μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων.

Ο κεντρικός πυλώνας της στρατηγικής των ελληνικών αρχών για την επίλυση του υπερπληθυσμού και τη βελτίωση των υλικών συνθηκών στις φυλακές εξακολουθεί να είναι η κατασκευή νέων εγκαταστάσεων, μέσω ενός προγράμματος 268 εκατομμυρίων ευρώ για την κατασκευή οκτώ νέων φυλακών και την επέκταση δύο υφιστάμενων. Στόχος είναι η χωρητικότητα του σωφρονιστικού συστήματος να αυξηθεί κατά σχεδόν 4.000 θέσεις έως το 2030. Η CPT ζητά περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των εργαζομένων που προβλέπεται να στελεχώσουν αυτές τις εγκαταστάσεις.

Η κατάσταση των ενήλικων ανδρών στη φυλακή

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης δεν ελήφθη σχεδόν καμία καταγγελία για σωματική κακομεταχείριση από το προσωπικό. Αυτό δεν προκάλεσε έκπληξη καθώς, σε όλα τα ιδρύματα που πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις, το προσωπικό δεν κυκλοφορούσε στις πτέρυγες και ως εκ τούτου είχε μικρή επαφή με τους κρατούμενους. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι Φυλακές Ναυπλίου, όπου η αντιπροσωπεία έλαβε μερικές καταγγελίες για σωματική κακομεταχείριση, και οι Φυλακές Χαλκίδας, όπου κάποια περιστατικά που αναφέρθηκαν στην αντιπροσωπεία έδειξαν ότι το προσωπικό δεν ήταν εκπαιδευμένο για την αποκλιμάκωση δύσκολων καταστάσεων. Το προσωπικό θα πρέπει να λαμβάνει σαφείς οδηγίες ότι η σωματική κακομεταχείριση και η υπερβολική χρήση βίας εις βάρος των κρατουμένων είναι παράνομες. Θα πρέπει επίσης να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο στις τεχνικές αποκλιμάκωσης και στη διαχείριση «δύσκολων» κρατουμένων.

Η βία μεταξύ των κρατουμένων παραμένει ένα σοβαρό ζήτημα, κυρίως λόγω του υπερπληθυσμού, της χρόνιας υποστελέχωσης και της επιρροής που ασκούν ισχυρότερες ομάδες κρατουμένων. Αυτό ήταν ιδιαίτερα εμφανές στις Φυλακές Χανίων, Κορυδαλλού 1, Μαλανδρινού και Ναυπλίου. Απαιτείται μια αποτελεσματική εθνική στρατηγική για την πρόληψη της βίας και του εκφοβισμού μεταξύ των κρατουμένων, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει την ανάκτηση του ελέγχου στις πτέρυγες των φυλακών από το προσωπικό, την χωριστή κράτηση των ισχυρότερων ομάδων κρατουμένων και τη σημαντική αύξηση του προσωπικού.

Οι συνθήκες κράτησης εξακολουθούν να μην ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στις διατάξεις του Ελληνικού Σωφρονιστικού Κώδικα, οι οποίες απλώς δεν τηρούνται πλέον. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, τα άτομα στη φυλακή αφήνονται να μαραζώνουν σε εγκαταστάσεις όπου υπάρχουν υπερπληθυσμός και σε εντελώς ακατάλληλες συνθήκες που μπορεί να θεωρηθεί ότι ισοδυναμούν με απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης απαιτούνται έκτακτα μέτρα με σημαντική μείωση του αριθμού των ατόμων που κρατούνται σε κάθε κελί ή κοιτώνα στις ελληνικές φυλακές, έτσι ώστε όλοι οι τύποι καταλυμάτων που φιλοξενούν πολλά άτομα να προσφέρουν τουλάχιστον 4 τ.μ. χώρου διαβίωσης σε κάθε άτομο. Γενικότερα, είναι απαραίτητο να γίνουν σημαντικές επενδύσεις για να διατηρούνται τα κελιά και οι κοινόχρηστοι χώροι σε αξιοπρεπή κατάσταση και να είναι καθαροί, να βελτιωθούν οι συνθήκες υγιεινής και να παρέχεται επαρκής και θρεπτική τροφή. Όλοι οι κρατούμενοι θα πρέπει να απολαμβάνουν ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης.

Όσον αφορά την καθημερινότητα, παρά την ύπαρξη ορισμένων εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προγραμμάτων, οι ουσιαστικές δραστηριότητες και η εργασία παραμένουν εντελώς ανεπαρκείς για τον αριθμό των κρατουμένων και θα πρέπει να επεκταθούν σε μεγάλο βαθμό.

Καμία από τις φυλακές δεν αντιμετώπιζε τις συγκεκριμένες ανάγκες των κρατουμένων με αναπηρίες και των ηλικιωμένων κρατουμένων, ούτε ήταν κατάλληλα σχεδιασμένη ή εξοπλισμένη για να τους φιλοξενήσουν. Στις Φυλακές Ναυπλίου και τις Φυλακές Πάτρας, πολλά άτομα με σωματικές αναπηρίες ήταν απολύτως εξαρτημένα από άλλους κρατούμενους για τη κάλυψη των αναγκών τους, μεταξύ άλλων της προσωπικής τους υγιεινής και φροντίδας ή της μετακίνησής τους. Απαιτούνται δομικές προσαρμογές για τη βελτίωση της προσβασιμότητας, της πρόσβασης σε ικανοποιητικές συνθήκες διαμονής και υποστήριξη ή βοήθεια για την κάλυψη των ειδικών αναγκών τους.

Οι μονάδες χωριστής κράτησης χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για «λειτουργικούς λόγους», όπως η φιλοξενία ευάλωτων κρατουμένων ή ατόμων σε ιατρική απομόνωση, σε απεργία πείνας ή όσων αυτοτραυματίζονται ή εκφοβίζονται στις κανονικές πτέρυγες. Σπάνια χρησιμοποιούνταν για την πειθαρχική τιμωρία της απομόνωσης. Όλοι οι κρατούμενοι που τίθενται σε χωριστή κράτηση ή απομόνωση, για οποιονδήποτε λόγο, θα πρέπει να απολαμβάνουν τουλάχιστον μία ώρα άσκησης σε εξωτερικούς χώρους κάθε μέρα. Όλα τα κελιά θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα με κουδούνια ειδοποίησης και όλες οι μονάδες που περιέχουν κελιά χωριστής κράτησης ή απομόνωσης θα πρέπει πάντα να επιβλέπονται από το σωφρονιστικό προσωπικό όταν τα κελιά αυτά είναι κατειλημμένα. Επίσης, κάθε τοποθέτηση κρατουμένων σε συνθήκες χωριστής κράτησης ή απομόνωσης θα πρέπει να γνωστοποιείται αμέσως στην υπηρεσία υγειονομικής περίθαλψης. Όλες οι αποφάσεις που αφορούν τη χωριστή κράτηση φυλακισμένων για δική τους προστασία ή για «λειτουργικούς» λόγους θα πρέπει να αιτιολογούνται δεόντως και η τοποθέτησή τους να καταγράφεται σε ειδικό μητρώο και να ελέγχεται τακτικά.

Ο αριθμός των εργαζομένων ήταν ανεπαρκής σε όλες τις φυλακές όπου πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις και κυμαινόταν σε επικίνδυνα και αντιεπαγγελματικά χαμηλά επίπεδα στις Φυλακές Κορυδαλλού 1 και στις Φυλακές Χανίων. Αυτό έδινε τη δυνατότητα σε ισχυρότερες ομάδες κρατουμένων να λειτουργούν ατιμώρητα. Επίσης, ο μικρός αριθμός εργαζομένων καθιστά σχεδόν αδύνατη την παροχή ενός αποδεκτού επιπέδου καθημερινότητας στους κρατούμενους. Υπήρχαν επίσης ελλείψεις σε εξειδικευμένο προσωπικό, όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές και εκπαιδευτικοί. Οι αρχές θα πρέπει να συνεχίσουν τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την πρόσληψη προσωπικού όλων των κατηγοριών στις φυλακές, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού ασφαλείας, με στόχο τη βελτίωση της αναλογίας προσωπικού-κρατουμένων. Οι συνθήκες εργασίας του προσωπικού των φυλακών στην Ελλάδα θα πρέπει επίσης να βελτιωθούν, ιδίως με τη σταδιακή κατάργηση φαινομένων όπως εκτεταμένες διπλές βάρδιες και απλήρωτες υπερωρίες. Περαιτέρω, θα πρέπει να αναπτυχθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για την εκπαίδευση του προσωπικού, από την αρχή της πρόσληψης, το οποίο θα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τη διαπολιτισμική επικοινωνία, για να ενισχυθούν η απόδοση και τα κίνητρα του προσωπικού.

Οι δομικές ανεπάρκειες στην υγειονομική περίθαλψη εντός των ελληνικών φυλακών παρέμειναν εμφανείς σε όλα τα ιδρύματα όπου πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις, ιδίως στις Φυλακές Χανίων. Περιλαμβάνουν σοβαρές ελλείψεις σε υγειονομικό προσωπικό και τη συνεχιζόμενη απουσία ενός ενιαίου συστήματος διαχείρισης της υγειονομικής περίθαλψης. Αυτές οι συστημικές ανεπάρκειες επιδεινώνουν πολλές από τις άλλες μακροχρόνιες ελλείψεις που εντόπισε η αντιπροσωπεία, όπως η περιορισμένη πρόσβαση σε γιατρό, η ανεπαρκής παροχή υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, η μη ασφαλής προετοιμασία και χορήγηση φαρμακευτικών αγωγών, ο ανεπαρκής ιατρικός έλεγχος κατά την άφιξη των κρατουμένων, η έλλειψη δέουσας καταγραφής των τραυματισμών, οι ανεπαρκείς υπηρεσίες ψυχικής υγείας και τα υψηλά επίπεδα τοξικοεξάρτησης που δεν αντιμετωπίζονται. Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα χρειαστεί μία θεμελιώδης, συστημική μεταρρύθμιση και σημαντικές επενδύσεις, ιδίως σε ό,τι αφορά το υγειονομικό προσωπικό. Θα πρέπει να διεξαχθεί εξωτερική αξιολόγηση για τις ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης και μελέτη για τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης στις φυλακές, τα ευρήματα και τα συμπεράσματα των οποίων θα πρέπει να γίνουν οδηγός για μια ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης στις φυλακές.

Η CPT προβαίνει επίσης σε συστάσεις σχετικά με την επικοινωνία των κρατουμένων με τον έξω κόσμο, τα πειθαρχικά μέτρα, την ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών.

Η κατάσταση των ενήλικων γυναικών στη φυλακή

Η CPT θεωρεί ότι γίνεται ελλιπής αξιοποίηση τόσο των μη στερητικών της ελευθερίας εναλλακτικών που μπορούν να εφαρμοστούν αντί της φυλάκισης όσο και των πρωτοβουλιών από τις τοπικές κοινότητες για τις γυναίκες που δεν παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο. Θα πρέπει να εφαρμοστεί μια στοχευμένη στρατηγική, η οποία θα περιλαμβάνει και τη νομοθετική μεταρρύθμιση, προκειμένου να μειωθεί ο αριθμός των κρατουμένων γυναικών, ιδίως για περιπτώσεις που αφορούν προφυλάκιση, για μη βίαια αδικήματα ή μη καταβολή προστίμων και για σύντομες ποινές. Η συγκεκριμένη κατάσταση των γυναικών στις φυλακές θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί πιο αποτελεσματικά, κάτι που απαιτεί προσεγγίσεις που λαμβάνουν υπόψη το φύλο και το τραύμα όσον αφορά τη διαχείριση και τη φροντίδα των γυναικών κρατουμένων.

Στις Φυλακές Ελαιώνα, αρκετές γυναίκες, ειδικά εκείνες που είχαν αυτοτραυματιστεί, ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν σωματική κακομεταχείριση από άνδρες σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Αξίζει να σημειωθεί ότι μια γυναίκα Ρομά ισχυρίστηκε ότι ήταν δεμένη με χειροπέδες από το τραυματισμένο της χέρι στα κάγκελα της πύλης στην είσοδο της πτέρυγας Ε για αρκετές ώρες, ότι είχε δεχθεί γροθιές στο πρόσωπο και ότι της έριξαν οινόπνευμα στην πληγή, προκαλώντας της έντονο πόνο και δυσφορία. Τέτοια μεταχείριση θα μπορούσε να θεωρηθεί απάνθρωπη και εξευτελιστική και αναδεικνύει την ανάγκη να σταλεί ένα σαφές μήνυμα ότι όλες οι μορφές κακομεταχείρισης είναι παράνομες και θα τιμωρούνται, κάτι που μπορεί να υποστηριχτεί περαιτέρω από την παρουσία επαρκούς προσωπικού και την εκπαίδευσή του.

Οι υλικές συνθήκες στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού 2 και Ελαιώνα κυμαίνονταν από αποδεκτές έως εξαιρετικά κακές. Οι περισσότερες γυναίκες φιλοξενούνταν σε κοιτώνες μεγάλης χωρητικότητας, οι οποίοι θα πρέπει να καταργηθούν σταδιακά και να αντικατασταθούν από μικρότερες μονάδες διαβίωσης. Στις Φυλακές Κορυδαλλού 2, πρέπει να αντιμετωπιστεί ο υπερπληθυσμός και να εφαρμοστεί ένα κυλιόμενο πρόγραμμα ανακαίνισης και συντήρησης που θα περιλαμβάνει τακτικές απολυμάνσεις. Στις Φυλακές Ελαιώνα, θα πρέπει να ληφθούν επείγοντως μέτρα για την επισκευή της στέγης και του συστήματος κεντρικής θέρμανσης, ενώ όλες οι γυναίκες θα πρέπει να απολαμβάνουν ένα ελάχιστο επίπεδο βασικών συνθηκών διαβίωσης για την κάλυψη των συγκεκριμένων αναγκών τους: επαρκής τροφή, πόσιμο νερό, επαρκής θέρμανση και βασικά προϊόντα προσωπικής υγιεινής και καθαρισμού, όπως σερβιέτες, δωρεάν.

Παρόλο που ο χρόνος εκτός κελιού και η άσκηση σε εξωτερικούς χώρους ήταν επαρκείς, ο σχεδιασμός των περισσότερων υπαίθριων προαυλίων άσκησης θα πρέπει να επανεξεταστεί ώστε να γίνουν λιγότερο αφιλόξενα. Περαιτέρω, η εργασία, η εκπαίδευση και οι οργανωμένες δραστηριότητες είναι ανεπαρκείς, ιδιαίτερα για τις γυναίκες που βρίσκονταν υπό προσωρινή κράτηση. Οι αρχές θα πρέπει να συνεχίσουν τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την επέκταση του φάσματος των ουσιαστικών δραστηριοτήτων, παράλληλα με την παροχή στήριξης για κοινωνική επανένταξη.

Η αντιπροσωπεία συνάντησε διάφορες ευάλωτες κατηγορίες κρατουμένων. Οι γυναίκες που κρατούνται χωριστά στις Φυλακές Κορυδαλλού 2 δεν θα πρέπει να υποβάλλονται σε συνθήκες που ισοδυναμούν με απομόνωση. Οι έγκυες (από τον έβδομο μήνα κύησης και μετά) και οι ασθενείς που φιλοξενούνται στην ιατρική μονάδα θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε τουλάχιστον μία ώρα άσκησης σε εξωτερικούς χώρους κάθε μέρα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχουν ιατρικές αντενδείξεις. Η μονάδα μητέρας-παιδιού, παρότι φωτεινή και ευχάριστα διακοσμημένη, αποτελούνταν από ένα περιβάλλον που προσομοίαζε με κελί, το οποίο είναι ακατάλληλο για μητέρες που φροντίζουν τα μωρά και τα βρέφη τους και δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη το συμφέρον του παιδιού. Επιπλέον, θα πρέπει να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν στην πράξη λύσεις εναλλακτικές της κράτησης, προσαρμοσμένες στο φύλο και με βάση τις πρωτοβουλίες των τοπικών κοινοτήτων, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι έγκυες και οι μητέρες μικρών παιδιών φυλακίζονται μόνο ως έσχατη λύση. Τόσο η μονάδα μητέρας-παιδιού όσο και η μονάδα ανηλίκων θηλέων (η οποία δεν φιλοξενούσε ανήλικα άτομα κατά τον χρόνο της επίσκεψης) χρειάζονταν ανακαίνιση και καλύτερη πρόσβαση σε δραστηριότητες.

Κάποιος βαθμός προόδου παρατηρήθηκε αναφορικά με τη μεταχείριση των διεμφυλικών (τρανς) γυναικών στις Φυλακές Κορυδαλλού 2, όπως η παροχή καθοδήγησης στο προσωπικό σχετικά με τη μεταχείριση των ΛΟΑΤΚΙ+ κρατουμένων και η δυνατότητα συμμετοχής τους σε ορισμένες οργανωμένες δραστηριότητες. Ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω βήματα για τη βελτίωση των υλικών συνθηκών, την πρόσβαση στην εργασία, την επαγγελματική κατάρτιση και τις αθλητικές δραστηριότητες. Όλες οι ευάλωτες κατηγορίες κρατουμένων θα πρέπει επίσης να απολαμβάνουν πρόσθετες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

Η χρόνια έλλειψη προσωπικού ήταν επίσης εμφανής στις δύο γυναικείες φυλακές όπου πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις, με πολλές κενές θέσεις στο σωφρονιστικό και το διοικητικό προσωπικό. Όλο το προσωπικό θα πρέπει να λαμβάνει αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

Εκτός από τα χαμηλά επίπεδα στελέχωσης σε υγειονομικό προσωπικό στις δύο γυναικείες φυλακές, η αντιπροσωπεία έλαβε και πολλές καταγγελίες σχετικά με την κακή πρόσβαση σε γιατρούς, την ανεπαρκή παροχή υγειονομικής περίθαλψης και τις ελλείψεις φαρμάκων. Η CPT διαπίστωσε ότι οι θάνατοι δύο γυναικών και η αυτοκτονία μιας τρίτης είναι ενδεικτικά της κακής υγειονομικής περίθαλψης, η οποία θα πρέπει να αναθεωρηθεί. Μια τέτοια αναθεώρηση θα χρειαστεί την 24ωρη παρουσία υγειονομικού

προσωπικού και βελτιωμένο ιατρικό έλεγχο κατά την άφιξη προκειμένου να αντιμετωπίζονται καλύτερα οι συγκεκριμένες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης των γυναικών και να εντοπίζονται οι ανάγκες και οι ευαλωτότητες που αφορούν το φύλο. Ιδιαίτερως ανησυχητική ήταν η έλλειψη ψυχιατρικής φροντίδας για τις γυναίκες κρατούμενες. Θα πρέπει επίσης να ενισχυθούν το ιατρικό απόρρητο, η πρόληψη των αυτοκτονιών και η υποστήριξη των τοξικοεξαρτημένων γυναικών.

Επίσης, οι πράξεις αυτοτραυματισμού δεν θα πρέπει πλέον να υπόκεινται σε πειθαρχικές κυρώσεις και θα πρέπει να σταματήσει η χρήση μέτρων καταστολής και ακινητοποίησης σε γυναίκες μετά από πράξεις αυτοτραυματισμού. Θα πρέπει επίσης να ληφθούν μέτρα για την αναθεώρηση των διαδικασιών και των πρακτικών που αφορούν τη διενέργεια σωματικών ερευνών σε γυναίκες κρατούμενες και για τη βελτίωση της επικοινωνίας με τις οικογένειές τους.

Αστυνομικές εγκαταστάσεις

Η μεγάλη πλειοψηφία των κρατουμένων ανέφερε ότι η μεταχείριση που είχαν από την αστυνομία ήταν σωστή. Ωστόσο, η αντιπροσωπεία έλαβε για άλλη μια φορά μια σειρά από αξιόπιστες καταγγελίες για σωματική κακομεταχείριση ατόμων σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους από την Ελληνική Αστυνομία, που συνίστατο σε χαστούκια, γροθιές και κλωτσιές, καθώς και σε χτυπήματα του κεφαλιού στον τοίχο. Η κακομεταχείριση προφανώς αποσκοπούσε στο να εξαναγκαστούν οι ύποπτοι να παραδεχτούν ορισμένα αδικήματα ή να τιμωρήσει κάποια συμπεριφορά. Η αντιπροσωπεία έλαβε επίσης πολλές καταγγελίες για υπερβολικά σφιχτές χειροπέδες για μεγάλα χρονικά διαστήματα αλλά και για λεκτική κακοποίηση.

Η αστυνομική κουλτούρα εντός των τάξεων της Ελληνικής Αστυνομίας πρέπει να αλλάξει θεμελιωδώς, κάτι που απαιτεί αλλαγή στη στάση, τις συμπεριφορές, τις αξίες και τους κανόνες. Στόχος είναι η καλλιέργεια μιας επαγγελματικής κουλτούρας αστυνόμευσης που να εκτιμά τα αποδεικτικά στοιχεία, τον σεβασμό των δικαιωμάτων και την ηθική συμπεριφορά, ιδίως μέσω της τακτικής και συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Όλες οι ανακρίσεις θα πρέπει να διεξάγονται με επαγγελματικό και μη καταναγκαστικό τρόπο, χρησιμοποιώντας τεχνικές διερευνητικών συνεντεύξεων και ανακρίσεων που ευθυγραμμίζονται με τις Αρχές Méndez. Περαιτέρω, θα πρέπει να εισαχθεί η συστηματική ηλεκτρονική καταγραφή (κατά προτίμηση μέσω βιντεοσκόπησης και, εάν αυτό δεν είναι δυνατόν, μέσω ηχογράφησης) όλων των αστυνομικών συνεντεύξεων και ανακρίσεων. Θα πρέπει επίσης να θεσπιστεί μεγαλύτερη λογοδοσία για την αστυνομία, σαφείς διαδικασίες υποβολής αναφοράς και μέτρα προστασίας για τους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers).

Όσον αφορά τις διαδικαστικές δικλίδες ασφαλείας κατά της κακομεταχείρισης, η αντιπροσωπεία έλαβε πολλές καταγγελίες από άτομα που τελούσαν – ή είχαν πρόσφατα βρεθεί – υπό αστυνομική κράτηση, σύμφωνα με τις οποίες δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να ειδοποιήσουν κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ή να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο από την αρχή της κράτησής τους. Πρέπει να ληφθούν μέτρα για να διευκρινιστούν οι νομοθετικές διατάξεις που αφορούν αυτά τα δύο δικαιώματα, η εφαρμογή τους να επεκταθεί σε υπόπτους για ποινικές υποθέσεις από την αρχή της στέρησης της ελευθερίας και να διασφαλιστεί ότι αυτά τα δικαιώματα θα τεθούν σε πλήρη ισχύ στην πράξη από τη πρώτη στιγμή που ένα άτομο παραμένει στην αστυνομία. Θα πρέπει επίσης να διασφαλιστεί στην πράξη η ταχεία και αποτελεσματική πρόσβαση σε γιατρό.

Οι υλικές συνθήκες ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό. Παρότι οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την ανακαίνιση των χώρων κράτησης σε πολλά αστυνομικά τμήματα στην περιοχή της Αττικής είναι μια θετική εξέλιξη και οι συνθήκες κράτησης έχουν βελτιωθεί ουσιαστικά, οι χώροι αυτοί παραμένουν ανεπαρκείς για την κράτηση ατόμων πέραν των 24 ωρών σε όλα τα άλλα αστυνομικά τμήματα όπου πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις. Οι υλικές συνθήκες ήταν ιδιαίτερως κακές και ανθυγιεινές στο Αστυνομικό Τμήμα Χαλκίδας. Η CPT υπενθυμίζει επίσης την πάγια θέση της ότι οι αλλοδαποί υπήκοοι που κρατούνται δυνάμει της νομοθεσίας για τη μετανάστευση δεν πρέπει να κρατούνται για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα σε αστυνομικά τμήματα ή κέντρα μεταγωγών, αλλά να μεταφέρονται άμεσα σε ειδικά προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης. Όλα τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους από την αστυνομία θα πρέπει να υπόκεινται σε αξιοπρεπείς συνθήκες κράτησης.

Η CPT εξέτασε αρκετούς πρόσφατους θανάτους υπό αστυνομική κράτηση, αρκετοί από τους οποίους θα μπορούσαν να είχαν αποτραπεί, κατά την άποψη της Επιτροπής. Ο θάνατος ενός Πακιστανού υπηκόου τον Σεπτέμβριο του 2024 στο Αστυνομικό Τμήμα Αγίου Παντελεήμονα εγείρει σοβαρά ερωτήματα λόγω τεκμηριωμένων αναφορών για εκτεταμένους μώλωπες στο σώμα. Η CPT ζήτησε αντίγραφο της νεκροψίας και των ευρημάτων των διοικητικών και ποινικών ερευνών για την υπόθεση. Επίσης, όλα τα αστυνομικά τμήματα θα πρέπει να διαθέτουν ολοκληρωμένο πρωτόκολλο σε γραπτή μορφή για την διαχείριση των υπό κράτηση ατόμων με συγκεκριμένες ευαλωτότητες ή ατόμων που διατρέχουν κινδύνους και θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη βελτίωση της φροντίδας τους.

Οι συνθήκες μεταγωγής των κρατουμένων παρέμειναν αμετάβλητες σε σχέση με το 2019 και το 2021. Τα μικρά, ασφαλή κουβούκλια στα οχήματα μεταγωγής εξακολουθούν να μεταφέρουν τέσσερα άτομα σε χώρους 1,2 τ.μ. ακόμη και για ταξίδια που διαρκούν αρκετές ώρες. Οι μεταγωγές κρατουμένων θα πρέπει πάντα να διεξάγονται με ανθρώπινο, προστατευμένο και ασφαλή τρόπο. Οι κρατούμενοι θα πρέπει να μεταφέρονται σε οχήματα δεόντως σχεδιασμένα και κατάλληλα για τον σκοπό αυτό, τα οποία θα πληρούν τις απαιτήσεις ασφαλείας. Συγκεκριμένα, όλα τα οχήματα που χρησιμοποιούνται για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να συντηρούνται τακτικά και να είναι εξοπλισμένα με ζώνες ασφαλείας και επενδυμένα καθίσματα, τα οποία επιτρέπουν στους κρατούμενους να κάθονται με το σώμα στραμμένο προς την κατεύθυνση του ταξιδιού.